

УДК 346.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.2.10>

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ СОЛІДАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАДОВОЛЕННЯ ВИМОГ КРЕДИТОРІВ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

Порада С.В.,
*аспірант кафедри господарського права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
адвокат, АО «Греца і Партнери»
ORCID 0009-0008-5929-3764
e-mail: s.porada.lawyer@gmail.com*

Порада С.В. Становлення і розвиток інституту солідарної відповідальності за незадоволення вимог кредиторів у справах про банкрутство: національний та іноземний досвід.

Вказується, інститут солідарної відповідальності у справах про банкрутство є спробою законодавця зняти «корпоративну вуаль» з недобросовісних власників бізнесу. Його формування відбувалося на тлі системних кризових явищ: виведення активів, масових банкрутств фінансових установ та неефективного корпоративного управління, пов'язаних зі становленням ринкової економіки в Україні. Внаслідок цього справи про банкрутство перетворилися на інструмент формального припинення діяльності юридичної особи без задоволення вимог кредиторів.

У статті досліджено еволюцію інституту солідарної відповідальності у справах про банкрутство, актуальну судову практику щодо його застосування, а також проведено порівняння з німецьким та британським правом.

Основну увагу зосереджено на новій концепції солідарної відповідальності, яка запроваджена Кодексом України з процедур банкрутства. Проаналізовано два етапи формування практики Верховного Суду стосовно застосування нової концепції солідарної відповідальності. Перший етап правозастосування характеризувався буквальною тлумаченням норми частини 6 статті 34 КУзПБ та реалізовувався у два етапи: визнання порушення та подальше індивідуальне стягнення коштів на користь кредиторів. На другому етапі Верховний Суд сформував позицію, що солідарна відповідальність у справах про банкрутство є винятковим деліктним механізмом, який застосовується в одному провадженні (встановлення порушення і стягнення), а кошти стягуються на користь боржника з їх перерахуванням до ліквідаційної маси. Розмір шкоди визначається через недостатність ліквідаційної маси для задоволення вимог кредиторів.

Дослідження іноземного досвіду у Німеччині та Великій Британії показало, що аналоги солідарної відповідальності у таких країнах також визначаються дотриманням принципу конкурсного імунітету, визначенням боржника (ліквідаційної маси) як потерпілої особи від недобросовісних дій менеджменту.

У статті також сформульовано пропозиції щодо усунення диспропорції між текстом частини 6 статті 34 КУзПБ та судовою практикою, визначення етапу покладення солідарної відповідальності, можливості страхування відповідальності менеджменту.

Ключові слова: солідарна відповідальність; банкрутство; конкурсна процедура; конкурсний імунітет; ліквідаційна маса; деліктна відповідальність; загроза неплатоспроможності; неплатоспроможність; відповідальність менеджменту.

Porada S.V. Formation and development of the institution of joint liability for non-satisfaction of creditors' claims in bankruptcy proceedings: national and foreign experience.

It is indicated that the institution of joint and several liability in bankruptcy cases is an attempt by the legislator to remove the «corporate veil» from unscrupulous business owners. Its formation took place

against the background of systemic crisis phenomena: asset withdrawal, mass bankruptcies of financial institutions and ineffective corporate governance associated with the formation of a market economy in Ukraine. As a result, bankruptcy cases have become a tool for the formal termination of the activities of a legal entity without satisfying the claims of creditors.

The article analyses the evolution of the institution of joint and several liability in bankruptcy proceedings and the current judicial practice of its application, as well as provides a comparative overview of German and British law. The research focuses on the new concept of joint and several liability introduced by the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures and examines two stages in the formation of the Supreme Court's approach to its application.

The first stage was characterised by a literal interpretation of Part 6 of Article 34 of the Code and was implemented through a two-step mechanism: establishment of the breach and subsequent individual recovery of funds in favour of creditors. At the second stage, the Supreme Court formulated the position that joint and several liability in bankruptcy proceedings constitutes an exceptional tort-based mechanism applied within a single set of proceedings, with recovery carried out in favour of the debtor and subsequent transfer of funds to the liquidation estate. The amount of damage is determined by the insufficiency of the liquidation estate to satisfy creditors' claims.

The analysis of foreign experience demonstrates that the German and British models similarly rely on the principle of collective insolvency proceedings and recognise the debtor's estate as the injured party resulting from management's bad-faith conduct. The article also formulates proposals aimed at eliminating the imbalance between statutory regulation and judicial practice, clarifying the stage of imposing joint and several liability, and considering the possibility of insuring management liability.

Key words: joint and several liability; bankruptcy; insolvency proceedings; collective insolvency immunity; liquidation estate; tort liability; threat of insolvency; insolvency; management liability.

Постановка проблеми. Інститут солідарної відповідальності у справах про банкрутство є черговою спробою законодавця зняти «корпоративну вуаль» з недобросовісних власників бізнесу. Формування законодавчого підходу щодо солідарної відповідальності відбувалося з урахуванням системних кризових явищ, зокрема щодо виведення активів [1], масових банкрутств фінансових установ [2] та неефективного корпоративного управління. Всі ці процеси були пов'язані із становленням ринкової економіки в Україні. У результаті цього, справи про банкрутство (відновлення платоспроможності) замість механізму захисту прав кредиторів та можливості боржника «перезапустити» свій бізнес-проект перетворилися на інструмент формального припинення діяльності юридичної особи без задоволення вимог кредиторів.

Метою цього дослідження є аналіз еволюції інституту солідарної відповідальності у справах про банкрутство шляхом дослідження його генези у нормативних актах, які регулювали процедури неплатоспроможності. Для розуміння практичної сторони інституту слід проаналізувати актуальне правозастосування Верховного Суду. Для повноти дослідження слід врахувати іноземний досвід країн із систем континентального та англо-саксонського права. Результатом дослідження має бути обґрунтування напрямів удосконалення законодавчого регулювання.

Стан опрацювання проблематики характеризується фрагментарністю наукових дослідження та перевагою практикоорієнтованого підходу. Комплексні практичні проблеми, які би поєднували аналіз деліктної природи солідарної відповідальності, конкурсність процедури банкрутства та порівняння з іноземним досвідом залишаються поодинокими. Ключові концепції сформовані практикою Верховного Суду. У науковій доктрині питання солідарної відповідальності активно розглядається у праці Пригузи П.Д., Васьковського О.В., Жукова С., Беяневич О.

Виклад основного матеріалу. Первинна редакція Закону України «Про банкрутство» від 14.05.1992 [3] не містила прямих положень про солідарну відповідальність посадових осіб боржника.

У редакції Закону № 784-XIV від 30.06.1999 уперше закріплено, що власник майна боржника (або уповноважена особа), керівник, голова ліквідаційної комісії (ліквідатор), які не подали заяву про банкрутство при недостатності майна, несуть солідарну відповідальність за незадоволені вимоги кредиторів. Однак, сфера застосування таких положень стосувалася тільки випадків, коли юридична особа ліквідується за рішення засновників. Також заявити вимоги було можливо тільки щодо обов'язкових платежів і зборів (податків, єдиного соціального внеску).

Законом № 4212-VI від 22.12.2011 викладена нова редакція Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Збережено ідею солідарної відповідаль-

ності, але розширено процедурні рамки: суд під час ліквідаційної процедури мав встановлювати факт порушення власником майна, керівником, ліквідатором обов'язку щодо звернення до суду. Водночас залишалося обмеження щодо застосування такого типу відповідальності тільки при самостійному прийнятті власниками рішення про ліквідацію юридичної особи. Це значною мірою обмежувало реалізацію на практиці цього інституту. Щобільше, це фактично нівелювало превентивну функцію солідарної відповідальності.

Кодексом України з процедур банкрутства (Закон № 2597-VIII від 18.10.2018, чинний з 21.10.2019) введено принципово новий підхід до розуміння інституту солідарної відповідальності. Частиною 6 статті у первинній редакції передбачалося, що керівник боржника зобов'язаний у місячний строк подати заяву про відкриття провадження при загрозі неплатоспроможності боржника; за порушення такого строку — солідарна відповідальність за незадоволення вимог кредиторів [6]. Законом № 2971-IX від 20.03.2023 (чинний з 15.04.2023) розширено склад суб'єктів відповідальності до органів управління боржника (а не лише керівника) [7]. Законом № 3985-IX від 19.09.2024 (чинний з 01.01.2025) передбачено перехід від «превентивної» моделі (реакція на загрозу неплатоспроможності) до реактивнішої (реакція на настання неплатоспроможності) як підстави для покладення солідарної відповідальності [8].

Тенденція законодавчого регулювання інституту солідарної відповідальності у банкрутстві від 1999 до 2025 року демонструє поступове розширення кола суб'єктів та підстав відповідальності — від вузьких і декларативних норм до комплексного механізму, що переходить від превентивної до реактивної моделі реагування на неплатоспроможність юридичної особи. Однак, постає питання яким чином задекларовані законодавцем механізми реалізовувалися на практиці. Очевидно, що суспільні тенденції та законодавче регулювання найбільш показово поєднуються у судовій практиці.

Судовий підхід до тлумачення підстав солідарної відповідальності у редакції Закону № 784-XIV від 30.06.1999 викладено, зокрема у постанові Вищого господарського суду України від 14.11.2007 у справі № 2-2516/04, де вказано, що за змістом статті 51 Закону власник майна боржника (уповноважений ним орган), керівник боржника, голова ліквідаційної комісії (ліквідатор) несуть солідарну відповідальність у разі, якщо:

- вимоги кредиторів не були задоволені в результаті ліквідації боржника, проведеної не за правилами цього Закону;
- названими посадовими особами не було подано заяву про порушення провадження у справі про банкрутство боржника до господарського суду;
- ліквідація суб'єкта господарювання проведена за загальними нормами господарського законодавства [9].

Правозастосування солідарної відповідальності у редакції Закону № 4212-VI від 22.12.2011 викладено, наприклад, у постанові Верховного Суду від 07.03.2018 у справі № 910/21139/13, яке фактично стало продовженням попередніх підходів до тлумачення природи солідарної відповідальності. Важливим у вказаному правозастосуванні буде реалізований механізм покладення солідарної відповідальності шляхом стягнення коштів з відповідальних осіб на користь кредиторів.

При цьому, Верховний Суд зазначив, що оскільки частина 6 статті 51 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (редакція яка була чинна до 19.01.2013), не містить відсилань на часткову відповідальність керівника боржника, ліквідаційної комісії (ліквідатора), які порушили вимоги частини 1 вказаної статті, то солідарна відповідальність покладається на зазначених осіб, які порушили процедуру банкрутства до боржника, що ліквідується власником, **в повному обсязі** по незадоволених вимогах за грошовими зобов'язаннями, включно з обов'язковими платежами та зборами [10].

Правозастосування Верховного Суду щодо сучасних положень Кодексу України з процедур банкрутств фактично розділилося на два етапи у підходах до тлумачення порядку покладення солідарної відповідальності. Для розуміння причин зміни Верховним Судом підходів слід проаналізувати, чим вони обумовлені та які правові наслідки мали для учасників провадження у справі про банкрутство.

На першому етапі формування судової практики Верховного Суду слід звернутися до постанови Верховного Суду від 15.01.2021 у справі № 910/2971/20 [11]. У вказаній постанові Верховний Суд сформулював наступний «тест», який підлягав вирішенню судами при покладенні солідарної відповідальності. Це тест зводився до встановлення доведеності двох юридичних фактів:

- порушення керівником місячного строку для звернення із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство;
- наявність у боржника протягом цього строку (й більше) ознак загрози неплатоспроможності.

Поняття «загроза неплатоспроможності» Верховний Суд витлумачив як сукупність двох юридичних фактів:

- існування у боржника щонайменше перед двома кредиторами зобов'язань, строк виконання яких настав;
- розмір всіх активів боржника є меншим, ніж сумарний розмір зобов'язань перед всіма кредиторами боржника.

Важливо, що Верховний Суд підкреслив, що такий майновий стан має характеризуватися такою тезою як **«очевидно не здатний забезпечити задоволення вимог виконання зобов'язань перед всіма кредиторами»**. Відповідно одночасна наявність вищевказаних юридичних фактів зумовлювала матеріальну підставу для покладення солідарної відповідальності на менеджмент боржника. Практичне застосування такого підходу потребувало конкретизації критеріїв оцінки активів та пасивів боржника.

Певну ясність у це питання вносять постанови Верховного Суду від 09.06.2022 у справі № 904/76/21 та від 06.10.2022 у справі № 903/988/20 [12, 13], в яких стан загрози неплатоспроможності ототожнено із об'єктивним банкрутством, тобто критичним моментом з настанням якого боржник через зниження вартості чистих активів став нездатним у повному обсязі задовольнити вимоги кредиторів, у тому числі і щодо сплати обов'язкових платежів. Тобто у таких постановках Верховний Суд оперував поняттями чистих активів, що є конкретним числом, яке відображено у підсумку розділу I «Власний капітал» [13] пасиву балансу боржника. Відповідно до розміру чистих активів слід співвідносити розмір поточних зобов'язань боржника. Якщо розмір чистих активів є нижчим, то у контексті відповідного правозастосування Верховного Суду можна стверджувати про наявність у боржника ознак загрози неплатоспроможності.

Тут слід звернути увагу, що поняття «загрози неплатоспроможності» має наслідком такі категорії як «поточна неплатоспроможність» та «критична неплатоспроможність». Такі категорії встановлюються відповідно до Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджених наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14. При цьому, якщо з фінансової звітності боржника випливала наявність таких станів боржника (які за своєю природою є гіршими фінансовими станами, аніж «загроза неплатоспроможності»), то автоматично можна було стверджувати про очевидну нездатність боржника задовольнити вимоги усіх своїх кредиторів. Також важливо зазначити, що при оцінці дотримання керівником місячного строку звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство Верховний Суд (постанова від 09.06.2022 у справі № 904/76/21 [13]) застосовував презумпцію наявності вини керівника.

Завершальним елементом першого етапу формування Верховним Судом підходу став двоетапний механізм покладення солідарної відповідальності:

- спочатку встановлення ухвалою суду факту порушення керівником місячного строку звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство;
- подальше звернення кредиторами своїх вимог до солідарного боржника на підставі вищевказаної ухвали шляхом подання окремих заяв про стягнення.

Такий підхід відображав буквально тлумачення відповідної норми Кодексу. Разом з тим, дотримання балансу втручання у право власності менеджменту, засади конкурсної процедури та ряд інших питань, які раз за разом піднімалися у судових справах, зумовили перегляд Верховним Судом своїх підходів та початок нового етапу для інституту солідарної відповідальності у справах про банкрутство.

Перший кроком формування нової концепції солідарної відповідальності стала постанова Верховного Суду від 04.09.2025 у справі № 908/3236/21 [16]. Нове судове розуміння солідарної відповідальності було відображено у наступних висновках:

- засади конкурсного (колективного) процесу йдуть у розріз із можливістю кредитора задовольнити свої вимоги індивідуально поза таким процесом за рахунок солідарної відповідальності менеджменту боржника;

- солідарна відповідальність (як й субсидіарна) має деліктну природу та вживається у КУзПБ в іншому значенні, аніж у Цивільному кодексі України;
- критерій загрози неплатоспроможності слід трактувати як стабільний негативний майновий стан боржника;
- питання порушення менеджментом обов'язку щодо звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство має вирішуватися в одному провадженні з питанням стягнення коштів (відступ від двохетапної процедури через призму ефективного способу захисту);
- первинним потерпілим суб'єктом від неправильних (недобросовісних) дій менеджменту є боржник, тому кошти стягуються саме на користь боржника з подальшим їх перерахуванням до ліквідаційної маси.

В основу такого підходу Верховного Суду покладено питання узгодження можливості кредиторів задовольнити свої вимоги індивідуально із принципом конкурсного імунітету. Минулий же підхід Верховний Суд на разі вважає таким, що суперечить принципу правової визначеності, оскільки він створював неясність щодо правових наслідків для кредиторів, боржника і менеджменту. Попередній підхід дозволяв покладати всю відповідальність за борги боржника на менеджмент навіть за наявності майна у ліквідаційній масі, що ставало несправедливим для інших кредиторів, які не звернулися (або звернулися пізніше) з питанням стягнення коштів із менеджменту боржника. Це створювало ситуацію, коли окремі кредитори могли отримати перевагу в отриманні задоволення своїх вимог, а інші кредитори залишалися у менш вигідному становищі. При цьому, деліктна природа солідарної відповідальності, на думку Верховного Суду, має зумовлювати наслідки у вигляді збитків. Таким чином, збитки у цій категорії справ ототожнюються з розміром непогашених вимог кредиторів.

Окремо слід звернути увагу, що новий підхід Верховного Суду передбачає відступ від буквального тлумачення норми ч. 6 статті 34 КУзПБ. Верховний Суд використав метод теологічного тлумачення зважаючи на мету конкурсного процесу. Водночас видається обґрунтованим такий підхід Верховного Суду прив'язувати до застосування норми прямої статті 8 Конституції України в аспекті принципу правової визначеності (як елементу принципу верховенства права). Така прив'язка покликана усунути невизначеність правових наслідків покладення солідарної відповідальності за процедурою згідно з минулим підходом Верховного Суду, зокрема щодо погашення вимог кредиторів поза конкурсною процедурою, наслідків позаконкурсного погашення для комітету кредиторів, наслідків для менеджменту, з якого стягнуто грошові кошти.

Розвиток цієї позиції Верховного Суду відображено у постанові від 04.03.2025 у справі № 908/1244/22 [17], де вказано як передумову покладення солідарної відповідальності необхідність дослідження та встановлення обставин щодо виявлених у боржника в процедурі ліквідації майнових активів (грошових коштів, рухомого та нерухомого майна, майна/коштів, внесених до статутного капіталу боржника тощо) з метою їх реалізації задля задоволення вимог кредиторів. Тим самим суд чітко пов'язав кваліфікацію порушення менеджменту з фактом недостатності ліквідаційної маси.

Деталізація такої позиції в аспекті доведення розміру збитків як елементу складу цивільного правопорушення викладена у постанові Верховного Суду від 07.10.2025 у справі № 902/1302/22. Верховний Суд вказує, що достатність майна боржника, що включається до складу ліквідаційної маси і спрямовується на задоволення вимог кредиторів боржника, виключає застосування солідарної відповідальності у справі про банкрутство (з урахуванням її деліктної природи в розумінні вказаної норми), оскільки в такому випадку відсутні негативні наслідки, завдані кредиторам боржника внаслідок неправомірної бездіяльності його керівника (органу управління). Водночас у разі недостатності майна/активів боржника для погашення всієї сукупності грошових вимог кредиторів, розмір солідарної відповідальності керівника (органу управління) боржника в разі допущення ним відповідного порушення належить визначати, виходячи з різниці між сумою вимог кредиторів і ліквідаційною масою, яка саме й становитиме розмір непогашених вимог кредиторів, тобто розмір заподіяної ним шкоди.

У цих висновках Суд виходить з того, що визначення зазначеної суми збитків кредиторів можливо лише після завершення реалізації об'єктів, включених до ліквідаційної маси банкрута, та розрахунків з кредиторами на підставі проведення такої реалізації у ліквідаційній процедурі, тому звернення із заявою про покладення солідарної відповідальності на винних осіб та задово-

лення такої заяви судом до встановлення факту недостатності майна боржника за результатами погашення грошових вимог кредиторів є передчасним [18].

На разі саме такий тест покладення солідарної відповідальності сформований у судовій практиці. Вказане свідчить про те, що притягнення керівників до солідарної відповідальності є винятковим механізмом відновлення порушених прав кредиторів [19]. Саме така правова думка сформована у практиці Верховного Суду. Тобто логіка розвитку інституту солідарної відповідальності в Україні зводиться до поступового розширення кола суб'єктів та підстав покладення відповідальності, від вузьких норм до комплексного механізму, від превентивної до реактивної моделі реагування не недобросовісні дії менеджменту.

Маючи розуміння щодо українських реалій розвитку відповідного інституту варто приділити увагу іноземному досвіду. Автор вважає релевантність дослідження відповідного іноземного досвіду визначити через вид протиправної поведінки, яка лягає в основу складу цивільного правопорушення, що є підставою для покладення солідарної відповідальності.

У континентальній системі права слід звернути увагу на Кодекс про неплатоспроможність Німеччини (Insolvenzordnung) [20]. У розділ 15a такого кодексу передбачено, що члени керівного органу мають подати заяву про порушення справи про неплатоспроможність:

- у випадку виникнення неплатоспроможності (Zahlungsunfähigkeit) не пізніше 3 тижнів з такого моменту;
- у випадку виникнення надмірної заборгованості (Überschuldung) не пізніше 6 тижнів з такого моменту.

У розділі 15b такого кодексу передбачено, що члени керівного органу та ліквідатор юридичної особи не можуть здійснювати платежі від імені юридичної особи після того як вона стала неплатоспроможною або має надмірну заборгованість. Відповідальність члена керівного органу настає за сукупності наступних умов:

- наявний факт неплатоспроможності або надмірної заборгованості;
- відповідно у керівника виник обов'язок подати заяву про порушення справи про неплатоспроможність;
- керівник не подав вчасно заяву й здійснював виплати після настання факту неплатоспроможності або факту надмірної заборгованості;
- відповідні виплати зменшили майнову масу боржника і не були виправдані з погляду поведінки розсудливого та сумлінного керівника, зокрема не входили до звичайного господарського процесу.

Реалізація відповідальності залежить від суб'єкта звернення й наявності відкритого провадження у справі про неплатоспроможність. Якщо провадження у справі про неплатоспроможність відкрито, то із заявою звертається керуючий з питань неплатоспроможності й стягнення здійснюється до ліквідаційної маси. Якщо у відкритті провадження про неплатоспроможність відмовлено через недостатність майна для процедури банкрутства (тобто встановлено неплатоспроможність), то кредитори в окремих провадженнях можуть звертатися до керівників із позовами про відшкодування збитків. Розмір відповідальності визначається у межах шкоди, заподіяної боржнику, що, як правило, визначається сумою неправомірних виплат, але може бути обмежена розміром фактично понесених кредиторами збитків [21].

Окремо слід зазначити, що неподання заяви про порушення провадження про неплатоспроможність є кримінальним правопорушенням за німецьким законодавством. Крім того, у німецькій практиці склалася ситуація, що зазвичай відповідні збитки кредиторів покривають за рахунок страхування цивільної відповідальності членів керівного органу юридичної особи.

В англо-саксонській системі права аналог типу порушення, яке є предметом дослідження у цій статті, передбачений правом Англії та Уельсу. Аналогію інституту солідарної відповідальності можна виділити у секції 214 Insolvency Act 1986 (Закон про неплатоспроможність) [22]. Вказаний акт містить поняття «wrongful trading», яке передбачає покладення відповідальності на керівника боржника за наступних умов:

- компанія фактично перейшла у стан ліквідації (insolvent liquidation) або адміністрації (insolvent administration);
- у певний момент до початку процедури ліквідації керівник знав або повинен був дійти висновку, що не існує розумної перспективи уникнути неплатоспроможної ліквідації;
- ці положення поширюються й на так званих «тіньових» директорів;

- після настання критичного моменту керівник не вжив всіх можливих заходів, які могла і повинна була вжити розумно сумлінна особа з урахуванням об'єктивних факторів (посада, функції) та суб'єктивних факторів (реальні знання і досвід директора) з метою мінімізації потенційних майнових втрат для кредиторів.

Відповідальність застосовується у процедурі ліквідації або введення тимчасової адміністрації. Заяву подає ліквідатор або адміністратор. Також відповідальність має колективний (конкурсний) характер, що спрямований на поповнення активів компанії. Розмір відповідальності визначається дискреційно судом виходячи, зокрема з:

- чистого збільшення дефіциту активів компанії у період між «критичним моментом» й початком процедури ліквідації;
- реального погіршення майнового стану кредиторів через продовження діяльності компанії;
- причинного зв'язку між діями (бездіяльністю) керівника та зростанням розміру збитків.

Цікавим для дослідження поняття “no reasonable prospect that the company would avoid insolvent liquidation” (відсутність розумної перспективи уникнути неплатоспроможної ліквідації). При дослідженні цього поняття автор звертається до думки Andrew Keay [23], який стверджує, що вказане питання є найбільш проблемним, адже воно:

- не ототожнюється з фактичним станом неплатоспроможності;
- не зводиться до формального тесту активи/пасиви;
- передбачає оціночне судження директора у конкретний момент часу.

Така конструкція схожа на період, коли українське законодавство як критерій покладення солідарної відповідальності передбачало поняття наявності «загрози неплатоспроможності». Andrew Keay наголошує, що вказаний критерій передбачає:

- суб'єктивний елемент, що директор знав про стан підприємства;
- об'єктивний елемент, що директор повинен був зрозуміти як розумно сумлінний керівник у схожих правовідносинах.

Разом з цим, не вимагається бути абсолютно впевненим у неминучості ліквідації, а достатньо, що позитивний прогноз більше не може вважатися розумним і обґрунтовується тільки сподіваннями. Andrew Keay підкреслює, що відповідна норма не може карати керівника за невдалу, але раціональну спробу врятувати бізнесу. Як наявність розумної перспективи Andrew Keay виділяє наявність реального плану реструктуризації, доступу до фінансування, підтримки основних кредиторів.

Порівняння української, німецької та британської моделей персональної відповідальності менеджменту свідчить про наявність спільної ознаки розглядати таку відповідальність як певний винятковий деліктний інструмент поповнення ліквідаційної маси. Водночас такі підходи вказують на важливість саме превентивної функції солідарної відповідальності. Верховний Суд у своїх підходах зближується із британськими та німецькими підходами, зокрема в аспекті дотримання конкурсного імунітету, визначення потерпілої сторони від дій недобросовісного менеджменту, визначення розміру шкоди через призму недостатності ліквідаційної маси.

Висновки. Інститут солідарної відповідальності у справах про банкрутство хоч й був передбачений у законодавстві з 1999 року, але на практиці недоліки законодавчого регулювання не дозволяли повноцінно застосовувати такий механізм. Сутнісно нове розуміння інституту солідарної відповідальності пов'язане із прийняттям Кодексу України з процедур банкрутства, який запропонував повністю нову концепцію інституту: керівник боржника при виникненні загрози неплатоспроможності має у місячний строк звернутися до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство.

Надалі змінами було розширено суб'єктів відповідальності (до членів органу управління) та змінено підставу солідарної відповідальності на наявність неплатоспроможності (замість загрози). Нова концепція потребувала нового тлумачення, у першу чергу судового. На першому етапі формування практики Верховного Суду солідарна відповідальність менеджменту боржника обумовлювалася доведенням порушення керівниками обов'язку своєчасного звернення до суду за наявності загрози неплатоспроможності (перевищення зобов'язань над чистими активами) та реалізовувалася за двоетапною процедурою з подальшим (в окремому провадженні) індивідуальним стягненням коштів кредиторами.

Другий же етап формування підходу до солідарної відповідальності у практиці Верховного Суду розглядає солідарну відповідальність менеджменту як винятковий деліктний, що може

застосовуватися тільки при доведенні наявності складу цивільного правопорушення (зокрема шкоди у вигляді недостатності ліквідаційної маси для задоволення вимог кредиторів) в одному провадженні шляхом стягнення коштів на користь боржника з подальшим їх перерахуванням до ліквідаційної маси. Вказане має наслідком наближення розуміння солідарної відповідальності до концепції субсидіарної відповідальності, а також пріоритетності конкурсної процедури на механізмом «зняття корпоративної вуалі».

Напрямок розвитку практики Верховного Суду відповідає тенденціям німецького та британського права, які також концентрують наслідки порушення менеджментом обов'язку звернення до суду із заявою про неплатоспроможність у площині шкоди для конкурсної маси, дотримання конкурсної процедури. Тобто наразі розвиток інституту солідарної відповідальності у справах про банкрутство спрямовується на відшукування балансу між інтересами кредиторів, боржника та менеджменту.

Водночас з метою усунення диспропорції між текстом частини 6 статті 34 КУЗПБ та актуальної судової практикою слід на законодавчому рівні передбачити, що стягнення шкоди у порядку покладення солідарної відповідальності здійснюється безпосередньо на користь боржника з подальшим включення коштів до ліквідаційної маси. Зважаючи на деліктну природу солідарної відповідальності та визначення шкоди як недостатності ліквідаційної маси, слід нормативно визначити, що питання покладення солідарної відповідальності має вирішуватися за наслідками ліквідаційної процедури та реалізації наявного майна боржника.

З урахуванням німецького досвіду доцільно на нормативному або рекомендаційному рівні розглянути питання страхування цивільної відповідальності менеджменту, що дозволить зменшити надмірний персональний ризик керівництва. Також залишається неврегульованим питання розподілу солідарної відповідальності між кількома керівниками. В цьому аспекті доцільно передбачити право регресної вимоги керівника, що виконав солідарний обов'язок, до інших солідарних боржників.

Вирішення вказаних питань дозволить підвищити рівень правової визначеності та наблизить законодавче регулювання до реальних потреб розвитку суспільних відносин та дисциплінування менеджменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Справа ПриватБанку. Національне антикорупційне бюро України: офіційний вебсайт. URL: <https://nabu.gov.ua/news/sprava-pryvatbanku/> (дата звернення: 14.10.2025).
2. Інформація про банки з 2014 року. Національний банк України: офіційний вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/reorganizat-liquidat/reorganiz-history> (дата звернення: 14.10.2025).
3. Про банкрутство: Закон України від 14 травня 1992 р. № 2343-XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 31. Ст. 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
4. Про внесення змін до Закону України «Про банкрутство»: Закон України від 30 червня 1999 р. № 784-XIV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 42. Ст. 378. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
5. Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: Закон України від 22 грудня 2011 р. № 4212-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 32–33. Ст. 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
6. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 20 березня 2023 р. № 2971-IX / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 62. Ст. 207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
8. Про внесення змін до Кодексу України з процедур банкрутства та деяких інших законодавчих актів України щодо імплементації Директиви Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу 2019/1023 та запровадження процедур превентивної реструктуриза-

- ції: Закон України від 19 вересня 2024 р. № 3985-IX / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2025. № 8. Ст. 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
9. Постанова Вищого господарського суду України від 14.11.2007 у справі № 2-2516/04. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/1241577> (дата звернення: 16.11.2025).
  10. Постанова Верховного Суду від 07.03.2018 у справі № 910/21139/13. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72692452> (дата звернення: 25.11.2025).
  11. Постанова Верховного Суду від 15.06.2021 у справі № 910/2971/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903200> (дата звернення: 25.11.2025).
  12. Постанова Верховного Суду від 09.06.2022 у справі № 904/76/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106477436> (дата звернення: 25.11.2025).
  13. Постанова Верховного Суду від 06.10.2022 у справі № 903/988/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106774339> (дата звернення: 25.11.2025).
  14. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19: наказ Міністерства фінансів України від 07 липня 1999 р. № 163, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 23 липня 1999 р. за № 499/3792 / Міністерство фінансів України. *Офіційний вісник України*. 1999. № 30. Ст. 205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>.
  15. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: наказ Міністерства економіки України від 19 січня 2006 р. № 14 / Міністерство економіки України. *Українська інвестиційна газета*. 2006. № 12.
  16. Постанова Верховного Суду від 04.09.2024 у справі № 908/3236/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122021182> (дата звернення: 25.11.2025).
  17. Постанова Верховного Суду від 04.03.2025 у справі № 908/1244/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125804523> (дата звернення: 25.11.2025).
  18. Постанова Верховного Суду від 07.10.2025 у справі № 902/1302/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130859339> (дата звернення: 25.11.2025).
  19. Васьковський О. Притягнення керівників чи засновників боржника до солідарної, субсидіарної відповідальності як винятковий механізм відновлення порушених прав кредиторів. *Юридична практика*. 22 грудня 2025 р. URL: <https://pravo.ua/pryutiahnennia-kerivnykiv-chy-zasnovnykiv-borzhnya-do-solidarnoi-subsydiarnoi-vidpovidalnosti-ie-vyniatkovym-mekhanizmom-vidnovlennia-porushenykh-prav-kredytoriv-oleh-vaskovskyi/> (дата звернення: 08.01.2026).
  20. Insolvenzordnung (InsO): Gesetz über das Insolvenzverfahren vom 5. Oktober 1994 (Кодекс про неплатоспроможність Федеративної Республіки Німеччина). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/inso/> (дата звернення: 24.12.2025).
  21. Laskos T. § 15b Insolvenzordnung (InsO): Zahlungen bei Zahlungsunfähigkeit und Überschuldung. In: GmbHG-Kommentar / Hrsg. von Göler (Online-Ausgabe). URL: <https://gmbhg.kommentar.de/Abschnitt-5/15b-Insolvenzordnung-InsO-Zahlungen-bei-Zahlungsunfaehigkeit-und-Ueberschuldung-Verjaehrung> (дата звернення: 24.12.2025).
  22. Insolvency Act 1986 (с. 45) of 25 July 1986. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents> (дата звернення: 07.01.2026).
  23. Keay A. Wrongful trading: problems and proposals. *Northern Ireland Legal Quarterly*. 2000. Vol. 65, № 1. P. 63–79. URL: <https://scispace.com/pdf/wrongful-trading-problems-and-proposals-2bmbotqqz.pdf> (дата звернення: 07.01.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 16.01.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 05.03.2026